

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)
 Bolu Abant İzzet Baysal University
 Journal of Faculty of Education

2025, 25(1), 205– 227. [https://dx.doi.org/ 10.17240/aibuefd.2025..-1436215](https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2025..-1436215)

Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Yer Alan Kavramların Öğretimine İlişkin Görüşleri

Opinions of Classroom Teachers on Teaching the Concepts in Life Sciences and Social Studies Lessons

Büşra YILMAZ¹

Geliş Tarihi (Received): 13.02.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 18.12.2024

Yayın Tarihi (Published): 15.03.2025

Öz: Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim-öğretim yılının birinci döneminde Bolu ili Merkez ilçede görev yapan 31 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırma verilerini toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde kodlama, temaların bulunması, verilerin kod ve temalara göre örgütlenmesi aşamalarından oluşan içerik analizi ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yer verildiği betimsel analiz teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok kavram haritası, kavram ağı, kavram karikatürü gibi teknikleri kullandığı, en çok karşılaşılan sorunun kavramın soyut ve öğrencinin yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik çevreden kaynaklı uyarıcı azlığı olduğu görülmektedir. Ayrıca öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramların demokrasi, toplumsal ve kültürel unsurlara ilişkin kavramlar olduğu, kavram öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerinin öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat veren yöntem ve tekniklerin kullanılması ve kavram öğretiminde materyal eksikliklerinin giderilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kavram, Kavram Öğretimi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Sınıf Öğretmeni

&

Abstract: The purpose of this research is to determine the opinions of classroom teachers regarding the teaching of concepts in life sciences and social studies courses. The study group of the research consists of 31 classroom teachers working in the central district of Bolu province in the first semester of the 2023-2024 academic year. In this study, phenomenology pattern, one of the qualitative research methods, was used. A semi-structured interview form was used to collect research data. In the analysis of the research data, content analysis consisting of coding, finding themes, organizing the data according to codes and themes, and descriptive analysis techniques, which included the opinions of classroom teachers, were used. As a result of the research, it is seen that classroom teachers mostly use techniques such as concept maps, concept networks and concept cartoons in teaching concepts, and the most common problem is that the concept is abstract and there is a lack of stimulation due to the social, cultural and economic environment in which the student lives. In addition, it has been concluded that the concepts that are most difficult to teach are concepts related to democracy, social and cultural elements, and that solution suggestions for the problems encountered in teaching concepts should be based on the use of methods and techniques that allow students to learn by doing and experiencing, and that material deficiencies in teaching concepts should be eliminated.

Keywords: Concept, Concept Teaching, Life Sciences, Social Studies, Classroom Teacher

Atıf/Cite as: Yılmaz, B. (2025). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 205-227, [https://dx.doi.org/ 10.17240/aibuefd.2025..-1436215](https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2025..-1436215).

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/aibuelt>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu

¹ Sorumlu Yazar: Büşra Yılmaz, 100. Yıl İlkokulu, Sınıf Öğretmeni, busraertugrul226@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9657-5535>

1. GİRİŞ

Kavramlar yaşamımızın her alanında anahtar konumundadır. Her birey günlük yaşamda iletişim kurarken birçok kavramı kullanır. Doğru ve anlamlı iletişimin sağlanabilmesi için kavramların her bireyin zihninde aynı şeyi canlandırması beklenir. Bu yüzden kavramın standartlaştırılmış, bilimsel karşılıklarını öğrenmek gerekir. Sağlıklı iletişim becerisinin sağlanabilmesinin yanında anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleştirilebilmesi için de kavramların bilimsel karşılıklarının öğrenilmesi çok önemlidir (Tokcan & Alkan, 2013).

Kavramlar var olan her bilginin yapı taşıdır (Novak & Cañas, 2006), gerçekliğin kendisi değil gerçekliğin zihnimizdeki soyut temsilcisidir (Novak, 2002). Kavramlar, bireylerin zihinsel yapısının odak noktasıdır. Zihinsel yapılar bireylerin kavrama ilişkin algılanan veya algılanamayan nitelikler ile kavrama ait kelime ve kelime gruplarının toplumsal olarak standartlaştırılmış formudur. Bu zihinsel yapılar, bireylerin kavrama ait örnek ve örnek olmayan yapıların tanımlanmasına fırsat verir. Bu yüzden kavramlar, zihinsel yapımızın yapı taşı oluşturduğu gibi (Klausmeier, 1992) kavram öğretimi de eğitimin yapı taşı oluşturur (Memişoğlu & Tarhan, 2016). Kavram öğretim sürecinde, kavram öğrenimi kritik öneme sahiptir.

Kavram öğrenme süreci hayat boyu devam eder. Bu süreç bebeklikten başlar, çocukluk döneminde formal olarak okul ortamında devam eder. Okullarda formal olarak kavram öğretimi öğretim programları aracılığıyla yapılmaktadır. Özellikle ilkökul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programlarının önemli bir parçası da kavram öğretimidir. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin içeriği sosyal bilimler temel alınarak oluşturulduğundan dolayı kavram çeşitliliği açısından çok zengindir. Öğretim programlarında yer alan birçok kavramın doğru bir şekilde, bilimsel ifadelerle öğrenilmesi çok önemlidir. Çünkü kavramlar öğrenme sürecinin temelini oluşturur. Bu yüzden yanlış veya eksik öğrenmeler düzeltilmesi daha zor olan kavram yanlışlarına sebep olabilir. Dolayısıyla kavram öğretimine başlamadan önce kavramın nasıl öğretileceği iyi bir şekilde planlanmalıdır.

Kavram öğretim aşamasında kavramı en iyi temsil eden somut kanıtlar ile ilişkilendirilmesi doğru şekilde öğrenilmesini kolaylaştıracaktır. Kavrama ilişkin istisnai durumlar varsa bunların da açıklanarak birlikte öğretilmesi gerekir (Gürlek & Demirkuş, 2020). Dolayısıyla kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkinin doğru öğrenilmesi; anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlar (Aktepe vd., 2017), akademik başarıyı olumlu etkiler, bireysel öğretim imkanı sağlar, problem çözme ve akıl yürütme becerilerini geliştirir (Doğanay, 2005), iletişimi kolaylaştırır, eğitim ve öğretim faaliyetlerini destekler, öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştırır, karmaşıklığı ortadan kaldırır (Tural, 2011) ve ortaya çıkabilecek kavram yanlışlarının önlenmesini sağlar (Malatyalı & Yılmaz, 2010). Tam ve anlamlı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için kavramların doğru öğrenilmesi kilit noktadır.

Kavram öğretimi tümevarım (buluş yoluyla öğretim) ve tümdengelim (sunuş yoluyla öğretim) uygulamaları ile gerçekleştirilir. Tümevarımlı kavram öğretiminde, ilk olarak örnek ve örnek olmayan kavramlar verilir sonra kavramın ayırt edici özellikleri ile tanımına ulaşılmaya çalışılır. Tümdengelimli kavram öğretiminde ise ilk olarak kavramın ayırt edici özellikleri ile tanımı verilir sonra kavrama ilişkin örnek ve örnek olmayan durumlar verilir. Kavram öğretiminde kullanılan tümevarım ve tümdengelim uygulamalarının; kavramın tanımı, kavramın ayırt edici özelliği, kavramın örneği ve örneği olmayan durumlar ortak özelliklerinin bulunduğunu göstermektedir (Bozkurt, 2018). Bu ortak özelliklerin, kavram öğrenimini kolaylaştırdığı ve akademik başarıyı artırdığı söylenebilir (Kılıç, 2008). Dolayısıyla tümevarım ve tümdengelim kavram öğretimi uygulamalarının hangisi kullanılırsa kullanırsın ilk aşamasında öncelikle kavrama ilişkin var olan ön bilgiye erişilerek, yanlış veya eksik anlayışlar ortaya çıkarılmalıdır. Böylece öğrencilerin yanlış veya eksik zihinsel yapıları tespit edilerek onların doğru zihinsel yapılara ulaşmalarına katkı sağlanabilir (Ecevit & Şimşek, 2017; Tanner & Allen, 2005).

Kavram öğretimini etkileyen faktörlerden bazıları kavramın niteliği (soyut, somut, çok boyutlu, basit ve karmaşık olması), öğrencinin gelişim özelliği (bilişsel ve duyuşsal), öğretmenin niteliği ve okul ortamının özellikleridir (Alkış, 2009). Kavram öğretimi aşamasında kavramın niteliğine dikkat edilmelidir. Çünkü ilkökul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri çok disiplinli olduğu için bu derslerde yer alan birçok kavram vardır. Bu kavramların öğrenciler tarafından doğru ve anlamlı bir şekilde öğrenilebilmesi için somut ve basit bir şekilde sunulması gerekir (Levy Nahum vd., 2010). Fakat bu derslerde yer alan birçok kavram soyut niteliktedir. Kavramlara ilişkin yapılan sınıflandırmalardan biri de somut ve soyut niteliklere sahip olmaları üzerinedir. Somut kavramlar gözlemlenebilen veya duyuşsal olarak algılanabilen kavramları; soyut kavramlar ise gözlemlenemeyen veya duyuşsal olarak algılanamayan kavramları ifade eder (Bozkurt, 2018). Dolayısıyla öğrenciler tarafından soyut kavramların anlamlandırılması daha zordur. Bu yüzden soyut ve karmaşık kavramların doğru, anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin sağlanabilmesi için kavram öğretim teknik ve yöntemlerinden faydalanılır. Kavram haritaları, kavram bulmacaları, kavram karikatürleri (Aktepe vd., 2017), anlam çözümleme tabloları, tanılayıcı dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid (Tokcan & Alkan, 2013) en çok kullanılan kavram öğretim tekniklerindedir.

Kavram haritaları, bilgiyi organize etmek için kullanılan şematik bir araçtır. Kavram haritalarının kullanım amacı, kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Genel kavramların üstte, özel kavramların altta yer aldığı hiyerarşik yapı ile sunulur. Kavram haritalarının yararları incelendiğinde; kavramlar arasındaki çapraz bağlantılar ve hiyerarşik yapı ile yaratıcı düşünmeyi sağlar (Novak & Cañas, 2006), farklı öğrenme şekilleri ile öğrencilerin bireysel farklılıklarına cevap verir (Kaptan, 1998), öğrenme aracı olarak kullanılmasının yanında değerlendirme aracı olarak da kullanılmasına fırsat verir (Novak, 1990), bireyin sahip olduğu bilimsel ve bilimsel olmayan bilişsel yapıların belirlenmesinde etkilidir (Edwards & Fraser, 1983), bir konunun tüm boyutlarını görmeye ve konuyu özetlemeye fırsat verir (Turan, 2002), kavram yanlışlarının önlenmesini sağlar (Novak, 2002), bireyin kavramlar arasındaki bağlantıyı anlamasına fırsat verir (Davies, 2011), ezberci öğrenme yerine anlamlı öğrenmeler sağlar (Novak, 1990).

Kavram ağları, öğrencilerde var olan bilgileri harekete geçirerek, kavramlar arasındaki ilişkileri görselleştiren grafiksel araçtır. Kavram ağı oluşturulurken en genel kavram merkeze ya da üste diğer ilişkili kavramlar özelliklerine göre sınıflandırılır ve daha dış kısma veya alta yazılır. Yani kavramlar genelden özele sunulur (Gürlek & Demirkuş, 2020). Kavram ağı, daha önce öğrenilen bilgiler harekete geçirir, anlamlı ve kalıcı kavram öğrenmeleri gerçekleştirir, kavramlar arasındaki ilişkileri yansıtır, önceki öğrenme çıktılarını pekiştirir (Çepni, 2014) ve öğrenilen bilginin uzun süreli bellekte kalmasını sağlar (Demir & Sezek, 2009).

Kavram karikatürleri üç veya daha fazla unsurdan oluşan kişiliklerin yaptığı tartışmanın resimler aracılığıyla ifadesidir. Her bir karikatür karakteri farklı bir düşünceyi savunur. Bu düşüncelerden biri bilimsel doğru düşünceyi, diğerleri bilimsel olarak doğru olmayan düşünceyi ifade eder (Kabapınar, 2005). Bu düşüncelere konuşma balonları içinde yer verilerek doğru ve yanlış düşünceler sınıf ortamında tartışılır (Dabell, 2006). Kavram karikatürleri; öğrencilerde merak uyandırır, soru sormayı ve bilimsel düşünmeyi teşvik eder, küçük ve büyük grup tartışmaları yapılmasına imkân verir (Long & Marson, 2003), kavrama ilişkin düşüncelerin görsel formda sunulması öğrencilerin dikkatini kavrama çeker, öğrencilerin kavrama ve konuya dair anlamlı açıklamalar yapabilmelerini sağlar (Baysarı, 2007) ve öğrencilerin zihin yapılarını ortaya koyar ve eğer varsa yanlış öğrenmeleri açığa çıkarır (Ingeç, 2008).

Bulmacalar, her yaştaki bireyin eğlenerek yaptığı etkinlik olarak değerlendirilmektedir. Eğitim alanında eğlendirmenin yanı sıra düşünmeye ve fikir üretmeye teşvik etmesi, öğrenilen bilginin anlamlı ve kalıcı olmasını sağlaması bakımından kullanılmaktadır (Aslan, 2012). Kavram bulmacalarında, kavramlar karışık bir yapıda sunulur. Kavram bulmacaları, konulara ilişkin kavramların öğretiminde oyun yoluyla

uygulanabilir. Böylece öğrenciler eğlenerek öğrenmiş olurlar (Korkmaz, 2004). Kavram bulmacaları; öğrencilerin kavram yapısını genişleterek kavram bilgisini zenginleştirir, kavram bulmacaları zihni düşünmeye teşvik ederek aktifleştirir, öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini geliştirir, eğlenerek öğrenme imkanı verir (Shah vd., 2010).

Kavram öğretimine ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde kavram yanılgısı (Akdağ, 2010; Aycan, 2010; Baloğlu Uğurlu, 2005; Bitlisli, 2014; Çakmak, 2006; Karakuyu vd., 2008; Kılıçoğlu, 2011; Koray vd., 2007; Kuru & Güneş, 2005; Temelli, 2006; Türkmen vd., 2005), kavram yanılgısına ilişkin öğretmen görüşleri (Akbaş, 2013; Coştu vd., 2007; Güneş vd., 2010), kavram bulmacası, kavram karikatürü ve kavram haritası tekniklerinin başarıya etkisini ölçen deneysel (Gencer, 2006; Tokcan & Alkan, 2013; Akengin & İbrahimoglu; 2010; Kızıl, 2015) araştırmalar yapılmıştır.

Yapılan alan yazın taramasında sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin görüşlerinin alındığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çok disiplinli dersler olan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler bağlamında birçok kavramın bulunması ve bulunan kavramlardan birçoğunun soyut olması, sınıf öğretmenlerine önemli sorumluluklar yüklemektedir. Sınıf öğretmenlerinin kavramları doğru, anlamlı ve kalıcı bir şekilde öğretebilmeleri için gerekli olan kavram öğretimi aşamalarını titizlikle takip etmeleri gerekmektedir. Aksi halde öğrenmenin temel unsuru olan kavramların, yanlış veya eksik öğrenimine sebep olabileceği düşünülmektedir. Bu durum da eğitimin istedik amaçlarına ulaşmasını engelleyebilir. Dolayısıyla bu çalışma sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi açısından önemli görülmektedir.

Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1- Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2- Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3- Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4- Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 5- Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimi ile ilgili eklemek istediği görüşler nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, farkında olduğumuz veya olmadığımız olgular ile ilgili yeni bilgiler elde etmeyi sağlar (Gürbüz & Şahin, 2014). Fenomenolojik araştırmalarda yaşantılar ve yaşantılara yüklediğimiz anlamlar veri analizi ile ortaya çıkarılmak istenir. Veriler analiz edilirken doğrudan alıntılara yer verilir. Ortaya çıkan tema, kategori ve kod bağlamında bulgular açıklanarak, yorumlanır.

2.2. Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim-öğretim yılının 1. döneminde Bolu ilinde görev yapan 31 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait bilgiler aşağıda Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1.

Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Cinsiyet	f
Kadın	25
Erkek	6
Eğitim Durumu	f
Lisans	25
Yüksek Lisans	6
Okutulan Sınıf Düzeyi	f
1. Sınıf	9
2. Sınıf	7
3. Sınıf	7
4. Sınıf	8
Kıdem	f
6-10 yıl	6
11-15 yıl	5
16-20 yıl	6
21-25 yıl	4
26-30 yıl	5
31 yıl ve üzeri	5
Yaş	f
22-30	3
31-35	8
36-40	5
41-45	3
46-50	3
51-55	6
56-60	3

Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunu 25 kadın, 6 erkek öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin 25’i lisans, 6’sı yüksek lisans mezunudur.

2.3. Veri toplama araçları ve süreci

Araştırma verilerini toplamak için veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular araştırmacı tarafından ilgili alan yazına uygun hazırlanmış, taslak olarak geliştirilmiş ve uzman görüşü alınarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Sınıf öğretmenlerinden ilk bölümde yer alan demografik bilgilerine ilişkin sorulara, ikinci bölümde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin 5 tane açık uçlu soruya cevap vermeleri istenmiştir. Çalışma grubu ile yapılan görüşmelere ait bilgiler aşağıda Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.

Çalışma Grubu İle Yapılan Görüşmelere İlişkin Bilgiler

Katılımcı Kodu	Görüşme Zamanı	Görüşme Süresi	Görüşme Yeri
1.E.1	02.01.2024	21 dakika	Öğretmenler Odası
1.E.2	03.01.2024	16 dakika	Öğretmenler Odası
1.E.3	16.01.2024	25 dakika	Öğretmenler Odası
1.K.1	04.01.2024	22 dakika	Öğretmenler Odası
1.K.2	05.01.2024	19 dakika	Öğretmenler Odası
1.K.3	09.01.2024	25 dakika	Öğretmenler Odası
1.K.4	05.01.2024	21 dakika	Öğretmenler Odası
1.K.5	10.01.2024	23 dakika	Öğretmenler Odası
1.K.6	15.01.2024	20 dakika	Öğretmenler Odası
2.K.1	05.01.2024	17 dakika	Öğretmenler Odası
2.K.2	18.01.2024	24 dakika	Öğretmenler Odası
2.K.3	11.01.2024	18 dakika	Öğretmenler Odası
2.K.4	03.01.2024	15 dakika	Öğretmenler Odası
2.K.5	02.01.2024	19 dakika	Öğretmenler Odası
2.K.6	12.01.2024	23 dakika	Öğretmenler Odası
2.K.7	17.01.2024	17 dakika	Öğretmenler Odası
3.K.1	12.01.2024	20 dakika	Öğretmenler Odası
3.K.2	08.01.2024	18 dakika	Öğretmenler Odası
3.K.3	15.01.2024	22 dakika	Öğretmenler Odası
3.K.4	17.01.2024	16 dakika	Öğretmenler Odası
3.K.5	10.01.2024	19 dakika	Öğretmenler Odası
3.E.1	19.01.2024	23 dakika	Öğretmenler Odası
3.E.2	07.01.2024	15 dakika	Öğretmenler Odası
4.K.1	18.01.2024	21 dakika	Öğretmenler Odası
4.K.2	09.01.2024	17 dakika	Öğretmenler Odası
4.K.3	11.01.2024	23 dakika	Öğretmenler Odası
4.K.4	08.01.2024	19 dakika	Öğretmenler Odası
4.K.5	16.01.2024	20 dakika	Öğretmenler Odası
4.K.6	04.01.2024	15 dakika	Öğretmenler Odası
4.K.7	17.01.2024	18 dakika	Öğretmenler Odası
4.E.1	08.01.2024	22 dakika	Öğretmenler Odası

Tablo 2 incelendiğinde sınıf öğretmenleri ile 2-19 Ocak 2024 tarihleri arasında görüşüldüğü ve görüşme süresinin 15 ile 25 dakika aralığında değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

2.4. Verilerin analizi

Verilerin analizinde nitel veri analizi tekniklerinden içerik ve betimsel analiz teknikleri kullanılmıştır. Temaların bulunması, verilerin kod ve temalara göre örgütlenmesi aşamalarında içerik analizi, sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yer verilmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmayı sağlar. Betimsel analiz, görüşülen bireylerin görüşlerini doğrudan alıntılarla çarpıcı bir biçimde yansıtmayı sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2013). Görüşme formundan elde edilen cevaplar, kodlama ve ayıklama, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik aşamaları ile analiz edilmiştir (Saban, 2008).

Görüşme formları incelendiğinde, bazı öğretmenlerin ilgili cevaplar vermediği gözlenmiş ve bu cevaplar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Geçerli verilen cevaplar ve gerekçeleri, öğretmenlerin okuttukları sınıf

düzeyi ve cinsiyetleri kodlanarak yazılmıştır. Üç elemanlı bu kodlamada, ilk rakam öğretmenin okuttuğu sınıf düzeyini (1: 1. sınıf, 2: 2. sınıf, 3: 3. sınıf, 4: 4. sınıf) , ortadaki harf öğretmenin cinsiyetini (K: kadın; E: erkek) son rakam ise öğretmenin sayısını ifade etmektedir. Örnek: 1.E.1, 2.K.7, 3.E.2, 4.K.3 gibi. Veri toplama formunda yer alan öğretmenlere ait kodlar ile görüşme formunda yer alan sorulara ilişkin nedenlerin yer aldığı bir tablo oluşturulmuştur. Bu şekilde bir araya getirilen sorulara ilişkin cevaplar ve nedenleri arasındaki ilişkiler analiz edildikten sonra ilgili olanlar bir araya getirilerek her tema için kategoriler oluşturulmuştur. Görüşme formuna öğretmenler tarafından verilen yanıtlar incelendiğinde kavram öğretimine ilişkin farklı görüşler belirlenmiştir. Bulgular kısmında etraflıca değinilen bu görüşleri temsil ettiği düşünülen farklı kategori alanı belirlenmiştir. Oluşturulan kategoriler altına yerleştirilmiş görüşlerin, buldukları kategoriye temsil edip etmediğinin kontrolünün sağlanması için alan uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak adına yapılan bu aşamada, kavram öğretimine ilişkin görüşlerin kavramsal kategori tabloları henüz eşleştirme yapılmamış hali ile iki alan uzmanı (2 öğretim üyesi, 3 öğretmen) ile paylaşılmış, kendisinden ifade edilen görüşleri kavramsal kategorilerden uygun gördüğü birine yerleştirmesi istenmiştir. Uzman tarafından yapılan eşleştirme ile araştırmacıların yaptığı eşleştirme birbiri ile kıyaslanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994), (güvenirlilik: görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı x 100) formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Uzman ile araştırmacıların yaptığı eşleştirme karşılaştırıldığında güvenirlilik %95 olarak bulunmuştur.

2.5. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 22.12.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 2023/501

3. BULGULAR

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin görüşleri tablolar şeklinde gösterilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde kullandıkları teknik ve yöntemlere ilişkin bulgular

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.*Çalışma Grubu İle Yapılan Görüşmelere İlişkin Bilgiler*

Kavram Öğretiminde Kullanılan Teknik ve Yöntemler	f
Kavram Haritası	18
Kavram Ağı	9
Kavram Karikatürü	8
Kavram Bulmacaları	8
Beyin Fırtınası	6
Drama	5
Soru-Cevap	4
Balık Kılıcı	3
Örnek Olay	3
Eğitsel Oyun	3
Rol Oynama	2
Benzetim, Metafor	2
Tartışma	2
Problem Çözme	2
V Diyagramı	2
Anlam Çözümleme Tabloları	1
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	1
Yapılandırılmış Grid	1

Tablo 3 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok kavram haritası (f:18), kavram ağı (f:9), kavram karikatürü (f:8) ve kavram bulmacaları (f:8) tekniklerinin yanında beyin fırtınası, drama, soru-cevap gibi yöntemleri de kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Kavram haritaları, kavram ağı ve kavram bulmacalarını çok kullanırım. Bunun yanında kavramları öğrenmelerini kolaylaştırmak için beyin fırtınası, canlandırma, eğitsel oyun ve balık kılıcı gibi yöntemleri çok kullanırım” (1.K.3).

“Öğrencilerin verilen yeni bir kavramı anlamlandırabilmeleri ve zihinlerine yerleştirebilmeleri için kavram öğretim tekniklerinin çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Öğrencinin verilen yeni kavramı o kavrama ait özellikleriyle bir bütün olarak öğrenmelerine katkı sağladığını ifade edebilirim. Kavram haritası ve kavram ağı en çok kullandığım kavram öğretim teknikleridir” (2.K.7).

“Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavram öğretim tekniklerinden, kavram haritaları, kavram ağları, kavram bulmacaları tekniklerini kullanmaya çalışıyorum. Öğrenci merkezli, devamlı ve somut örnekler sunmaya çalışırım. Belirli aralıklarla tekrarlar yaparak öğrenmeyi pekiştirmeye çalışırım. Özelden genele doğru tümevarım yaklaşımı ile genellemelere gitmeye çalışırım. Öğrenme ve öğretme sürecini daha eğlenceli hale getirmek amacıyla, oyun yoluyla öğretimi bilgileri daha kalıcı hale getirmek amacıyla kullanırım” (3.E.1).

“Kavram öğrenimini önce sezdirerek, öğrencilerin kavramı hissetmelerini sağlıyorum. Sonrasında kavram ile kavram haritası oluşturup, öğrencilerin kavramı ne kadar bildiklerini yokluyorum. Öğrenciler kavram hakkında bildiklerini söyledikten sonra bilgilerin doğruluğunu tartışıyoruz. Sonrasında kavramın tanımını verip, örnekler vererek kavramın açıklamasını yapıyorum” (4.K.1).

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin bulgular

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Sınıf Öğretmenlerinin Kavram Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Kavram Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar	f
Kavramın soyut olması	18
Öğrencinin yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik çevreden kaynaklı uyarıcı azlığı	11
Kavramın günlük yaşam ile ilişkilendirilememesi	9
Öğrencilerin hazırbulunuşluklarının sınıf düzeyine göre düşük olması	7
Öğrencilerin kelime dağarcığının kısıtlı olması	7
Zaman yetersizliği	5
Kavramların sınıf düzeyine uygun olmaması	4
Öğrencilerin bireysel farklılıkları	3
Öğrencilerin kavram öğretimine karşı isteksiz olması	2
Sınıf mevcutlarının kalabalık olması	1
Kavram yanlışları	1

Tablo 4 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin kavram öğretiminde kavramın soyut olması (f:18), öğrencinin yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik çevreden kaynaklı uyarıcı azlığı (f:11), kavramın günlük yaşam ile ilişkilendirilememesi (f:9) en çok karşılaşılan sorunlar olarak görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Öğrencilerin okula gelene kadarki aile ortamı ve sosyal çevrenin eğitim düzeyi, ekonomik ve kültürel yapısı dezavantajlı ise çocuğun bu kavramlarla tanışması çok geç oluyor. Çocukların hazırbulunuşlukları birbirinden çok farklı olduğu için kavramları öğretmek kimi çocuklar için çok daha zor. Sözcük dağarcıkları çok dar. Birçok kavramı ilk kez duyuyorlar dolayısıyla hem zaman hem de kalıcı öğrenme açısından sorunlu bu durumu yaşıyoruz” (1.K.8).

“En başta soyut kavramları öğretmesi çok zor oluyor. Aile ile ilgili kavramları öğretirken eğer çocuklarda aile de bir kayıp varsa veya bir ayrılık yaşanmışsa buna dikkat etmek gerekiyor. Çocuklarda amca, dayı, hala olmayınca bu kavramları kavratmak zor oluyor. Beyin fırtınası yöntemini kullanırken çocukların kelime dağarcıkları çok az olduğu için söylemekte zorlanıyorlar. Belli başlı öğrenciler söyleyebiliyor. Ayrıca kavramları öğretirken çocukların günlük olaylardan çok fazla bahsetmeleri bu sebeple zamanın yeterli olmaması da sıkıntı yaratabiliyor. Öğretilen kavramların aile de kullanılmaması da çocuklarda kavramın zor algılanmasına sebep oluyor. Çocuklar etkinliklerde kavramlar verildiğinde cümleye çok kolay bir şekilde yerleştirebiliyorlar. Ancak kendi kavramı bulması gerektiğinde bulamıyor. En büyük sorunumuz ise uygulama. Hayat bilgisi dersinde öğrendiklerini hayata geçiremiyorlar. Örneğin; trafik konusunda trafikte kullanılan kavramları öğreniyorlar, nasıl davranmalarını öğreniyorlar ama yine de kendi bildiklerini yapıyorlar” (2.K.6).

“Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerindeki soyut kavramların öğretiminde zorlanıyorum. Öğrenci daha önce hiç duymadığı veya hayatında hiç kullanmadığı soyut kavramı anlamlandırmakta oldukça zorlanıyor. Öğrenciler, ilgisini çekmeyen konu ve kavramları öğrenirken de zorluk yaşıyor. Yaşıtlarına göre okula erken başlayan çocuklar soyut kavramları anlamakta zorlanıyorlar” (3.K.2).

“Kavram öğretiminde en çok karşılaştığımız sorun müfredatın çok yoğun olmasıdır. Bu sebeple zaman yönetimi açısından sunuş yolu öğretim tekniğini tercih ediyoruz. Çocukların dikkatini çekecek, onları etkin kılacak yaratıcı yöntemlere zaman ayırmakta zorlanıyoruz. Çocukların fazla kitap okumaması daha çok tablet ve telefon ile vakit geçirmeleri de ilgi seviyelerini düşürdüğü için kavram öğretiminin kalıcılığını azaltmaktadır” (4.E.1).

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara ilişkin bulgular

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara ilişkin görüşleri tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Sınıf Öğretmenlerinin Kavram Öğretiminde En Çok Güçlük Yaşanan Kavramlara İlişkin Görüşleri

Kavram Öğretiminde Güçlük Yaşanan Kavramlar	f
Demokrasi	8
Toplumsal ve kültürel unsurlar	6
Cumhuriyet	5
Adalet	4
Değer	4
İnsan hakları	3
Milli egemenlik	3
Tarihsel kavramlar	3
Zaman kavramları	3
Eşitlik	2
Sorumluluk	2
Harita bilgisi	2
Kültür	2
Akrabalık ve aile kavramları (enişte, yenge vb.)	2
Meclis	2
Uzay	2
Gök cisimleri (gezegenler vb.)	2
Yerel yönetim kavramları (belediye başkanı, vali vb.)	2
Cephe	2
Antlaşma	2
Bağımsızlık	2
Coğrafi terimler	2
İstek	1
İhtiyaç	1
Kroki	1
Yerleşim birimleri (köy, mahalle vb.)	1
Ön yargı	1
Vatandaşlık	1
Medeniyet	1
Sosyal rol	1
Kronolojik sıralamalar	1
Yönler	1
Özgürlük	1

Tablo 5 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşadığı kavramların demokrasi (f:8), toplumsal ve kültürel unsurlar (f:6) ve Cumhuriyet (f:5) olduğu görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“En çok güçlük çekilen kavramlar soyut kavramlardır. Örneğin sosyal bilgiler dersinde milli egemenlik, kültür gibi konular. Hayat bilgisi dersinde adalet, ön yargı, kültürel değer gibi kavramlarda güçlük çekiliyor” (1.E.7).

“Özellikle 4. Sınıf sosyal bilgiler dersindeki milli mücadele döneminde yer alan milli egemenlik, cepheler, antlaşmalar, kronolojik sıralama konularının öğretiminde zorluklar yaşıyorum. Bu kavramlara ayrılan sürenin yeterli olmayışı da kavram öğrenimini zorlamaktadır” (2.K.3).

“Cumhuriyet, demokrasi, harita bilgisi, toplumsal ve kültürel öğeleri içeren kavramlar, yerel yönetim kavramları” (3.K.2).

“Özellikle 1. ve 2. sınıf düzeyinde cumhuriyet, demokrasi, vakit ve zaman gibi soyut kavramların kazandırılmasında sorun yaşıyoruz. Çocuğun bildiklerinden hareketle o kavramı öğretmeye çalışıyoruz. Zaman kavramını ele alırsak öncelikle bu kavramı duyunca çocuğun aklına gelenleri söylemelerini istiyoruz. Saat, dakika, gelecek, şuan gibi cevaplar vermelerini bekleriz. Buradan yola çıkarak kavramı anlaşılır hale getirmeye çalışıyoruz” (4.E.1).

Sınıf öğretmenlerinin hayat Bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin bulgular

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

Sınıf Öğretmenlerinin Kavram Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri

Kavram Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri	f
Yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat veren teknik ve yöntemler kullanılabilir.	15
Kavram öğretiminde kullanılması gereken materyal eksiklikleri giderilebilir.	11
Kazanımlarda yer alan kavramlar günlük yaşam ile ilişkilendirilebilir.	10
Kavramların yerinde öğrenilebilmesi için geziler (müze, ören yeri vb.) düzenlenebilir.	9
Öğrencilerin sınıf seviyesine ağır gelen soyut kavramlar programdan çıkartılabilir.	8
Kavram öğretiminde özellikle soyut kavramlar için teknolojik içerikler kullanılabilir.	6
Ders kitaplarında konu içeriğinin ve kavrama ilişkin etkinliklerin artırılması gerekebilir.	6
Kavram öğretimine daha fazla zaman ayrılabilir.	6
Kavrama ilişkin ön bilgi düzeyleri belirlenerek öğretim gerçekleştirilebilir.	5
Bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa öğretim ilkeleri kullanılabilir.	4
Kavram öğretiminde toplumsal ve kültürel çevre dikkate alınabilir.	3
Kavramların öğrenci düzeyine uygun olarak planlanması yapılabilir.	3
Kavram öğretiminde daha etkili öğretim için sınıf mevcutları azaltılabilir.	2
Kavram öğretiminde öğrencilerin hazırbulunuşlukları dikkate alınabilir.	2
Kavram öğretiminde öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınabilir.	1
Öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda planlamalar yapılabilir.	1
Toplumsal, kültürel ve ekonomik çevre dikkate alınarak farklı programlar hazırlanabilir.	1

Tablo 6 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin kavram öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat veren teknik ve yöntemler kullanılabilir (f:15), kavram öğretiminde kullanılması gereken materyal eksiklikleri giderilebilir (f:11) ve kazanımlarda yer alan kavramlar günlük yaşam ile ilişkilendirilebilir (f:10) çözümlerini dile getirdikleri görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Kazanımlar doğrultusunda okulla yaşam arasında bağlantı kurabilmesi, yaparak yaşayarak öğrenebilmesi, kavramların kazanılmasında öğrencilerin farklılıklarının göz önünde bulundurulması, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda planlar yapılması, öğrencilerin yaşam becerilerinin geliştirilmesi için düzeylerine göre etkinlikler yaptırılmalı” (1.E.2).

"Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerindeki kavramların öğretiminde daha çok zaman olması gerekiyor. Çocuklara yaparak ve yaşayarak öğrenecekleri ortamlar oluşturmak gerekiyor. Etkinliklerin ezberden ziyade çocukların düşünerek, beyinlerini zorlayarak yapacakları etkinlikler olmalı. Soyut kavramlar azaltılmalı" (2.K.6).

"Yaparak yaşayarak öğrenmenin önemi tartışılmaz. O nedenle drama, canlandırma, hikâye yazıp oynama gibi durumlar başvurduğumuz temel çözümler. Kavrama ilişkin ilk önce hazır bulunuşluklarını anlamak adına beyin fırtınası tekniğini kullanmak neyi ne kadar bildiklerini öğrenerek başlamak iyi bir çözüm. Ayrıca doğru bilinen yanlışlara da kulaktan duyma edinilen bilgilere de aileden öğrenilen tecrübeler de bu sayede ulaşılmış oluruz. Çocuklar için kavramları oyunlaştırmak, sembolleştirmek de kalıcılığı ve anlamayı basitleştirmeyi sağlıyor. Tabi bir de teknolojinin nimeti olan akıllı tahtalardan da görseller aratarak bilgi edinmelerini sağlamak da işi kolaylaştırabiliyor" (3.K.3).

"Ulusal boyutta müfredatı hafifleterek öğretmene daha çok zaman kazandırmalıyız. Bu sayede yaratıcı metotlara daha fazla zaman ayırarak, materyal tasarlayarak kavramları anlaşılır kılabiliriz. Kavram öğretiminde karşılaştığımız sorunlardan ön bilgi yetersizliği ya da kavramı yanlış öğrenme gibi problemleri de yeterli zaman seviyelerine uygun metotlarla çözüme ulaşabiliriz" (4.E.1).

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimi ile ilgili eklemek istediği görüşlere ilişkin bulgular

Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimi ile ilgili eklemek istediği görüşler tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7.

Sınıf Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi İle İlgili Ek Görüşleri

Kavram Öğretimi ile İlgili Ek Görüşler	f
Öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenebileceği atölyeler oluşturulabilir.	7
Etkili kavram öğretimi için yeterli donanım ve yeterli zaman olmalıdır.	6
Kavram öğretiminde öğrencinin aktif olması kavramın kalıcılığını artırmaktadır.	5
Kavramların öğretim yörüngesi belirlenebilir.	4
Kavram öğretimi günlük hayat ile ilişkilendirilmelidir.	4
Ders kitaplarında kavrama ilişkin görsellere daha fazla yer verilebilir.	3
Kavram öğretimine ilişkin oyunlar tasarlanabilir.	3
Soyut kavramlara ilişkin eba platformunda çizgi film serileri planlanabilir.	2
Programcıların süreci belirleyebilmesi için saha araştırmaları yapması gerekebilir.	2
Kavram öğretimi bireyselleştirilmiş eğitim programları ile gerçekleştirilebilir.	1

Tablo 7 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin kavram öğretimi ile ilgili öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenebileceği atölyeler oluşturulabilir (f:7), etkili kavram öğretimi için yeterli donanım ve yeterli zaman olmalıdır (f:6), kavram öğretiminde öğrencinin aktif olması kavramın kalıcılığını artırmaktadır (f:5) gibi görüşlerde bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

"Sosyal bilgiler dersi milli mücadele dönemi konu ve kavramların akılda kalıcı olması zor, ezber ile öğrenilen konular. Bu konuların eba da çizgi film serisi ile öğretilebileceğini düşünüyorum. Tarihsel sıralamaların karışmasının hikâyeleştirilerek önüne biraz da olsa geçilebilir" (2.K.5).

"Hayat bilgisi dersinde gözlem ve yaparak yaşayarak tecrübe edebileceği atölyeler oluşturulabilir. Bu atölyelerde öğrencilerin yaşam becerilerinin artırılmasına yönelik etkinlikler planlanabilir" (2.K.3).

"Müfredat programının daha yaş grubuna inilerek hazırlanması, kavramlarla ilgili tecrübe edinilecek gezi, gözlem etkinliklerine daha çok zaman ayırabilmek. Ancak müfredat yetiştirmekten bunlar angarya iş gibi gözükmekte" (3.K.3).

“Kazanımlar için süre yetersiz. Araç gereç bizim gibi merkez okullar da bile her öğrenci için yok. Bence çocuk eliyle ellemeli, ayağıyla yürümeli, tozu yutmalı ve konuya hâkim olmalıdır” (4.K.3).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Kavram öğretimi, öğrencilerin öğrenme çıktılarını oluşturmada ve hayatı anlamlandırmasında ön koşul gerekliliklerden biridir. Öğrenilecek konuya ilişkin kavramların bilinmesi doğru ve anlamlı öğrenmeler sağlar. Aksi takdirde öğrenilecek konuya ilişkin kavramların eksik ve yanlış öğrenilmesi doğru ve anlamlı öğrenmeleri sekteye uğratabilir. Bu durum da kavram yanlışlarına, kavram ve anlam karmaşasına sebep olabilir. Dolayısıyla kavram öğretimi çok hassas ve çok kritik bir konudur. İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin içerik olarak birçok derse temel oluşturan zengin kavram içeriğine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu derslerde yer alan kavramların öğretim aşamaları titizlikle planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu yüzden kavram öğretim planlayıcıları ve özellikle uygulayıcıları olan öğretmenlere büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Kavram öğretiminde çeşitli kavram öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmaktadır. Araştırma sonuçları incelendiğinde kavram öğretiminde en çok kullanılan tekniklerin kavram haritası, kavram ağı, kavram karikatürleri ve kavram bulmacaları; en çok kullanılan yöntemlerin ise beyin fırtınası, drama ve soru-cevap olduğu görülmüştür.

Araştırmanın birinci alt problemine bağlı olarak sınıf öğretmenleri Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri kapsamında yer alan kavramları öğretirken en çok kavram haritası tekniğini kullandıklarını belirtmişlerdir. “Öğrencilerin verilen yeni bir kavramı anlamlandırabilmeleri ve zihinlerine yerleştirebilmeleri için kavram öğretim tekniklerinin çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Öğrencinin verilen yeni kavramı o kavrama ait özellikleriyle bir bütün olarak öğrenmelerine katkı sağladığını ifade edebilirim” (2.K.7). “Kavram öğretiminde kullanılan farklı yöntem ve teknikler öğrenmenin kalıcılığını arttırmakta” (4.K.5). 2.K.7 ve 4.K.5 kodlu sınıf öğretmenlerinin belirttiği gibi kavram öğretim teknikleri anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlar, kavram öğretimini kolaylaştırır ve eğlenceli hale getirir, kavram yanlışlarını en aza indirir (Aktepe vd., 2017) , kavramın tüm boyutlarını bütün olarak görmeyi sağlar (Turan, 2002). Çalışma bulguları ile paralellik gösterir şekilde Memişoğlu ve Tarhan (2016) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretmenleri en etkili kavram öğretim tekniğinin kavram haritası olduğunu, Güneş vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada fen bilgisi ve sınıf öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok kullandığı tekniğin kavram haritası olduğunu, Malatyalı ve Yılmaz (2010) tarafından yapılan çalışmada ise kavram öğretiminde kavram haritası tekniğinin en çok tercih edilen ve kullanılan tekniklerden birisi olduğu belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre kavram öğretim tekniklerinin yanında kavram öğretim yöntemlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntemlerden beyin fırtınası yönteminden sonra en çok kullanılan yöntemin drama olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları ile benzer olarak Ulusoy (2010) tarafından yapılan çalışmada Sosyal bilgiler öğretmen adayları “laiklik” kavramının öğretiminde en çok drama yöntemini kullanacaklarını belirtmiş, Ecevit ve Şimşek (2017) tarafından yapılan çalışmada ise fen bilimleri ve sınıf öğretmenlerinin fen derslerinde yer alan kavramların öğretiminde en çok drama yöntemini tercih ettikleri belirlenmiştir.

Kavram öğretim yöntem ve teknikleri doğru, anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlayarak öğrencinin derse yönelik akademik başarısını artırmaktadır. Özay Köse (2014) tarafından yapılan çalışmada hücre ve organellere ilişkin kavram öğretiminde kavram haritasının, Temizyürek ve Türktan (2015) tarafından yapılan çalışmada Türkçe dersine ilişkin kavram öğretiminde yapılandırılmış gridin, Çaycı (2007) tarafından yapılan çalışmada dokular konusuna ilişkin kavram değişim metinlerinin, Akkuş ve Aslan (2013) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler dersinde oyunlarla kavram öğretiminin, Çaycı vd., (2007) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler dersine ilişkin kavram öğretiminde iş birlikli öğrenme yönteminin, Altunkara (2013) tarafından yapılan çalışmada ekoloji konusuna ilişkin ve Tokcan ve Alkan

(2013) tarafından yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler dersine ilişkin kavram karikatürlerinin öğrenci başarısını artırdığı ortaya koyulmuştur.

Kavram öğretiminde kavram haritalarının, kavram ağlarının, kavram karikatürlerinin ve kavram bulmacalarının kullanılmasıyla kalıcı ve doğru öğrenmelerin sağlandığı, öğrenilen kavrama ilişkin hatırlamanın kolaylaştığı, kavrama ilişkin var olan kavram yanlışlarının ortadan kalktığı vurgulanmıştır (Aktepe vd., 2017). Öğrencilerin bireysel farklılıkları düşünüldüğünde sınıf öğretmenlerinin kavram öğretim sürecinde farklı yöntem ve teknikleri kullanmaları olumlu bir yansıma olarak görülebilir. Çünkü kullanılan farklı teknik ve yöntemler öğretimi zenginleştirir, öğrencilerin bireysel farklılıklarına cevap verir, öğretimi eğlenceli hale getirir, yaparak yaşayarak öğretim uygulamalarına fırsat vererek kalıcı ve anlamlı öğrenmeler sağlayabilir.

Araştırmanın ikinci alt problemine bağlı olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretiminde karşılaşılan sorunlar incelendiğinde “Öğrencilerin okula gelene kadar ki aile ortamı ve sosyal çevrenin eğitim düzeyi, ekonomik ve kültürel yapısı dezavantajlı ise çocuğun bu kavramlarla tanışması çok geç oluyor. Çocukların hazırbulunmuşlukları birbirinden çok farklı olduğu için kavramları öğretmek kimi çocuklar için çok daha zor. Sözcük dağarcıkları çok dar. Birçok kavramı ilk kez duyuyorlar dolayısıyla hem zaman hem de kalıcı öğrenme açısından sorunlu bu durumu yaşıyoruz” (1.K.8). “Kavram hakkında ön bilgileri olmayan öğrenciler kavramı kavramakta zorlanıyor. Kavram günlük hayatta çok fazla kullanılmayan kavram ise kalıcı olmuyor” (4.K.1). 1.K.8 ve 4.K.1 kodlu sınıf öğretmenlerinin de belirttiği gibi kavram öğretim sürecinde öğrenilecek kavrama ilişkin ön bilgi yetersizliği, öğretim ortamı yetersizliği ve kavram kargaşasının (kavram yanlışlığı) etkili olabileceği vurgulanmaktadır (Ülgen, 2001). Araştırma bulguları da bu etkenleri doğrular niteliktedir. Sınıf öğretmenleri kavram öğretiminde en çok kavramın soyut nitelikte olması, öğrencinin yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik çevreden kaynaklı uyarıcı azlığı, kavramın günlük yaşam ile ilişkilendirilememesi, kavramların sınıf seviyesine uygun olmaması gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Çalışma bulguları ile benzerlik gösterir şekilde Memişoğlu ve Tarhan (2016) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretmenleri kavram öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin konunun soyut olması, öğrencilerin konuya ilişkin ön bilgilerinin yetersiz olması ve kavramların öğrenci seviyesine (sınıf seviyesi) uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Alan yazında kavram öğretiminde en sık karşılaşılan sorunun kavram yanlışlığı olduğu düşünülerek bu alanda birçok çalışma yapılmıştır (Coştu vd., 2007; Güneş vd., 2010). Bu çalışmada ise sadece bir sınıf öğretmeni tarafından kavram öğretiminde karşılaşılan sorunun kavram yanlışlığından kaynaklandığı belirtilmiştir. Formal olarak kavram öğretimine ilkökul döneminde başlanması, araştırmanın çalışma grubu olan ilkökul öğrencilerinin kavram öğrenme sürecinin başında oldukları bu yüzden kavram yanlışlarının henüz oluşmadığı ileri sürülebilir. Kavram yanlışlarının tespitine ilişkin çalışmaların ağırlıklı olarak ortaokul (Akdağ, 2010; Aycan, 2010; Baloğlu Uğurlu, 2005; Bitlisli, 2014; Çakmak, 2006; Kılıçoğlu, 2011) ve lise (Karakuyu vd., 2008; Koray vd., 2007; Kuru & Güneş, 2005; Temelli, 2006; Türkmen vd., 2005) düzeyinde yapılması hipotezimizi destekler niteliktedir. Dolayısıyla kavram öğretiminin formal olarak başladığı ilkökul dönemi kavram öğrenme sürecinin kilit noktasıdır. İlkokul döneminde kavramların doğru ve anlamlı öğrenilmesi, ortaokul ve lise dönemlerinde yaşanabilecek olası kavram yanlışlarının önlenmesinde kilometre taşıdır. Bu yüzden kavram öğretim sürecinde özellikle sınıf öğretmenlerine büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Eğitimin temelini inşa eden sınıf öğretmenleri kavram öğretim sürecini en iyi şekilde yürütmelidir. Fakat bu süreci etkileyen birçok etkenin olduğu unutulmamalıdır. Araştırma sonuçları incelendiğinde öğrenciye ait olan etkenlerin öğrencilerin bireysel farklılıkları, öğrencinin yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik çevre, öğrencinin hazırbulunmuşluk seviyesi ve kelime dağarcığı olduğu görülmektedir. Öğrenilecek kavramın niteliğine ilişkin etkenler incelendiğinde kavramın soyut ve somut nitelikte olması, günlük yaşam ile ilişkilendirebilme derecesi ve sınıf düzeyine uygunluğu ifade edilmiştir. Kavram öğretim sürecini

etkileyen diğer faktörlerin ise zaman ve sınıf mevcutlarının niceliği olduğu şeklinde belirtilmiştir. Dolayısıyla kavram öğretim sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için öğrenciye, öğrenilecek kavrama ve çevreye ilişkin etkenlerin uygun koşullarda olmasına özen gösterilerek planlama ve uygulama adımları izlenmelidir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine bağlı olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde kavram öğretimi sürecinde en çok güçlük yaşanan kavramlara ilişkin olarak demokrasi, toplumsal ve kültürel unsurlara ilişkin kavramlar, Cumhuriyet, adalet ve değerlerimize ilişkin kavramların öğretiminde güçlük yaşandığı belirtilmiştir. Sınıf öğretmenleri kavram öğretim sürecinde en çok güçlük yaşanan kavramlara ilişkin, kavramın soyut nitelikte olmasını en temel neden olarak belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden de anlaşılacağı gibi kavramın niteliksel özellikleri öğrenme sürecini büyük oranda etkilemektedir. Kavramın soyutluk ve somutluk derecesi, tek boyutlu ve çok boyutlu olması ve kavramın günlük yaşamda karşılığının bulunması kavram öğretim sürecini etkileyen önemli faktörlerdendir.

İlkokul öğrencileri somut işlemler döneminde olduğu için soyut kavramları algılamada zorluk yaşanması doğal karşılanabilir. Dolayısıyla soyut kavramlara ilişkin doğru ve anlamlı öğrenmelerin sağlanabilmesi için iyi bir planlama ve uygulama gereklidir. Derslerin uygulanma sürecinde somuttan soyuta, yakından uzağa ve bilinenden bilinmeyene öğretim ilkeleri kullanılarak doğru ve anlamlı öğrenmeler sağlanabilir. “Soyut kavramlarda güçlük çekiyorum bu yüzden anlatımlarda somut kavramlar ile ilişkilendirmeye çalışıyorum” (3.K.5). 3.K.5 kodlu sınıf öğretmenin belirttiği gibi soyut kavramlar için o kavrama yakın somut kavramlardan örnekler vererek ilerlemek etkili olabilir. Kavram öğretim sürecinde en çok güçlük yaşanan kavramlara ilişkin diğer önemli nedenler ise öğrencinin yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik çevreden kaynaklı uyarıcı azlığı ve kavramın günlük yaşam ile ilişkilendirilememesinden kaynaklı güçlüklerin yaşandığı belirtilmiştir. Öğrencinin yaşadığı çevre aslında öğrencinin var olan bireysel farklılıklarının oluşmasında etkilidir. Öğrencinin ilkökul dönemine kadar bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik çevre öğrencinin kelime dağarcığını ve kavramlara ilişkin şemalarını şekillendirmektedir. “Çocuğun günlük yaşamında kullanmadığı onun yaşamına dokunmayan ya da şimdiye kadar hayatının herhangi bir yerinde karşılaşmadığı, ihtiyaç duymadığı her kavramın öğretimi çok zor” (1.K.8). 1.K.8 kodlu sınıf öğretmenin de belirttiği gibi okul öncesi dönemde öğrenci ne kadar çok ve çeşitli uyarıcılarla karşılaşır o kadar geniş bir bakış açısına sahip olacaktır. Bu durum da öğrencinin kelime dağarcığı ve kavramlara ilişkin şemaların çeşitlenmesini ve genişlemesini sağlayacaktır. Diğer bir neden ise kavramın günlük yaşam ile ilişkilendirilememesi sonucunda ortaya çıkan güçlüklerdir. Kavramın gündelik yaşam ile ilişkilendirebilmek için öğrencinin yaşadığı çevre yine önemli bir faktördür. “Köyde yaşayan öğrencinin belediye başkanı, vali gibi kavramları öğrenmesinde yaşanan güçlükler gibi” (1.E.1). 1.E.1 kodlu sınıf öğretmenin de belirttiği gibi kavram öğretim sürecinde yakından uzağa ve öğrenciye görelilik öğretim ilkeleri, öğretim programı planlayıcıları tarafından göz önünde bulundurularak planlama yapılmalıdır. Böylece amaca hizmet eden öğretim programları sayesinde öğretim faaliyetleri daha sağlıklı yürütülebilir.

Araştırma bulguları ile paralellik gösterir şekilde Memişoğlu ve Tarhan (2016) tarafından yapılan çalışmada demokrasi, yerel yönetim, egemenlik, bağımsızlık, kültür gibi kavramların öğretiminde zorluklar yaşandığı belirtilmiştir. Bu zorlukların kavramın soyut olması, öğrenci seviyesine uygun olmaması ve öğrencilerin ön bilgilerinin yetersiz olmasından kaynaklandığı ileri sürülmüştür. Akınoğlu ve Arslan (2007) tarafından yapılan çalışmada tarih öğretiminde yer alan kronoloji ve devlet yönetim biçimlerine ilişkin kavramların öğretiminde zorluk yaşandığı, Doğan (2007) tarafından yapılan çalışmada ise milli egemenlik, Cumhuriyet, demokrasi gibi kavramların yeterli düzeyde kazanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde güçlük yaşanan kavramların genel özelliği olarak soyut nitelikte olduğu görülmektedir. Bu kavramların öğretiminde öğretim ilkelerinin kullanılması ve öğretim faaliyetleri için yeterli zaman ve yeterli donanımın verilmesi anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlayabilir.

Araştırmanın dördüncü alt problemine bağlı olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde kavram öğretimi sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri incelendiğinde; yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat veren teknik ve yöntemlerin kullanılması, kavram öğretiminde kullanılması gereken materyal eksikliklerinin giderilmesi, kazanımlarda yer alan kavramların günlük yaşam ile ilişkilendirilebilir olması, kavramların yerinde öğrenilebilmesi için geziler (müze, öğrenme yeri vb.) düzenlenebilmesi, öğrencilerin sınıf seviyesine ağır gelen soyut kavramların programdan çıkartılması en fazla verilen önerilerden bazılarıdır. Araştırma bulguları ile paralellik gösterir şekilde Memişoğlu ve Tarhan (2016) tarafından yapılan çalışmada kavramların günlük yaşam ile ilişkilendirilebilir olması, öğrencilerin ön bilgileri tespit edilmeden yeni öğrenmelere geçilmemesi, kavram öğretimi için özel materyallerin geliştirilmesi, ders kitaplarında kavramların öğretimi için daha fazla kavram öğretim etkinliklerine yer verilmesi, öğretim programlarında yer alan kavramların öğrenci seviyesine uygun olarak seçilmesi, özellikle soyut kavramların öğretiminde görsel materyallerin kullanılması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Araştırma sonuçları incelendiğinde kavram öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik verilen çözüm önerileri incelendiğinde; kavramın günlük yaşam ile ilişkilendirilememesinin aksine ilişkilendirilebilir olması, sınıf düzeyine uygun olmayan ve soyut kavramların öğrenci düzeyine uygun olarak planlanmasının yapılması veya öğretim programından çıkartılması, yaşanan zaman yetersizliğini en aza indirmek için kavram öğretimine daha fazla zaman ayrılması, kalabalık sınıf mevcutları yerine sınıf mevcutlarının sayısının azaltılması, öğrencinin yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik çevreden kaynaklı uyarıcı eksikliğini dikkate alarak farklı öğretim programlarının hazırlanması, öğrencilerin bireysel farklılıkları ve hazırbulunuşluklarının dikkate alınması, kavram öğretim sürecinde öğrencinin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda planlamalar yaparak yaşanan isteksizliğin önlenmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.

Kavram öğretim sürecinde en çok karşılaşılan sorunun soyut kavramlardan kaynaklı olduğu belirtilmiştir. Bundan dolayı en çok çözüm önerisinin bu soruna ilişkin sunulduğu görülmüştür. Çözüm önerileri incelendiğinde; yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat veren teknik ve yöntemlerin kullanılması, kavramların yerinde öğrenilebilmesi için gezilerin düzenlenmesi, somuttan soyuta öğretim ilkesinin kullanılması, kavrama ilişkin materyallerin tasarlanması, ders kitaplarında yer alan kavramlara ilişkin etkinlik sayılarının artırılması gibi önerilerde bulunulmuştur. “Kazanımlar doğrultusunda okulla yaşam arasında bağlantı kurulabilmesi, yaparak yaşayarak öğrenebilmesi, kavramların kazanılmasında öğrencilerin farklılıklarının göz önünde bulundurulması, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda planlar yapılması, öğrencilerin yaşam becerilerinin geliştirilmesi için düzeylerine göre etkinlikler yaptırılmalı” (1.E.2). “Okullarda örneğin pusulanın her çocuk için gönderilmesi, doğa gezilerine çıkılıp yön kavramının bu şekilde yaparak yaşayarak verilmesi bence en güzeli. Yine haritaların çeşitliliği her sınıfta olmalı. Tarihi konular, geçmiş olaylar sınıf boyutunda haritalandırılırsa çok amaca uygun olur. Konuyla ilgili yerlere gezi düzenlenmesi ve o ortamı yaşamaları gerekir diye düşünüyorum” (4.K.3). 1.E.2 ve 4.K.3 kodlu sınıf öğretmenlerinin de belirttiği gibi en çok karşılaşılan soruna ilişkin verilen öneriler incelendiğinde öğrencinin kavram öğretim sürecinde aktif bir şekilde yer alması, her adımda ön planda olması, yaparak yaşayarak deneyimler elde etmesi vurgulanmıştır.

Araştırmanın beşinci alt problemine bağlı olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde kavram öğretimi ile ilgili eklemek istediği görüşler incelendiğinde genelde soyut kavramlara ilişkin somutlaştırma çabaları ve öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat veren uygulamaların olduğu görülmüştür. Öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenebileceği atölyelerin oluşturulması, kavram öğretimine ilişkin eğitsel oyunların tasarlanması ve kavram öğretim sürecinde öğrencinin aktif olması öğrencinin süreç boyunca aktif olmasına imkân veren görüşlerdir. Kavramların günlük yaşam ile ilişkilendirilmesi, ders kitaplarında kavrama ilişkin daha fazla görsel yer verilmesi, kavrama ilişkin çizgi film, animasyon gibi uygulamaların yapılması kavrama ilişkin somutlaştırma adımları olarak görülebilir. Diğer ek

görüşler incelendiğinde ise yeterli donanım ve yeterli zaman verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Aslında kavrama ilişkin somutlaştırma çabaları ve öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesinin temelinde yeterli donanım ve yeterli zamanın verilme olgusu vardır. “Kazanımlar için süre yetersiz. Araç gereç bizim gibi merkez okullar da bile her öğrenci için yok. Bence çocuk eliyle ellemeli, ayağıyla yürümeli, tozu yutmalı ve konuya hâkim olmalıdır” (4.K.3). “Müfredat programının daha yaş grubuna inilerek hazırlanması, kavramlarla ilgili tecrübe edinilecek gezi, gözlem etkinliklerine daha çok zaman ayırabilmek. Ancak müfredat yetiştirmekten bunlar angarya iş gibi gözükmekte” (3.K.3). 4.K.3 ve 3.K.3 kodlu sınıf öğretmenlerinin de belirttiği gibi eğer yeterli zaman ve yeterli donanım verilirse zaman sıkıntısı çekilmeden öğrencinin yaparak yaşayarak öğrendiği öğretim faaliyetleri planlanabilir. Araştırma bulgularına göre aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

Kavram öğretim sürecinin öğrenci merkezli olabilmesi için yeterli zaman verilebilir ve öğrencilere uygulama fırsatı veren ortam ve materyaller sunulabilir.

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan kavram ve konuların öncelik ve sonralık sıralamalarının yapılarak buna uygun planlamalar yapılabilir.

Kaynakça/Reference

- Akbaş, Y. (2013). Coğrafya ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi ve kavram yanlışları hakkındaki görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 251-278.
- Akdağ, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi "yeryüzünde yaşam" ünitesindeki kavram yanlışları* [Yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi].
- Akengin, H. ve İbrahimoglu, Z. (2010). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına ve derse ilişkin görüşlerine etkisi. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 1-19.
- Akınoğlu, O. ve Arslan, Y. (2007). Türkiye'de ortaöğretim öğrencilerinin tarih kavramlarını kazanma durumu ve değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 137-154.
- Akkuş, Z., & Aslan, H. (2013). Sosyal bilgiler dersinde oyunlarla kavram öğretimi. *International Journal of Social Science Research*, 2(2), 61-77.
- Aktepe, V., Cepheci, E., Irmak, S., & Palaz, Ş. (2017). Hayat bilgisi dersinde kavram öğretimi ve kavram öğretiminde kullanılabilir teknikler üzerine kuramsal bir çalışma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 3(1), 33-50.
- Alkış, S. (2009), , Sosyal bilgiler öğretimi (Edt. Safran, M.), *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi* 67-90. Pegem A.
- Altunkara, S. (2013). *Ekoloji konusunda geliştirilen kavram karikatürlerinin kavramsal anlamaya etkisinin araştırılması* [Yüksek lisans tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Aslan, S. (2012). *8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kavramlarının öğretiminde bulmacaların öğrenci başarısına etkisi* [Yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi].
- Aycan, Y. (2010). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları (Gördes örneği)* [Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi].
- Baloğlu Uğurlu, N. (2005). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dünya ve evren konusu ile ilgili kavram yanlışları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 229-246.
- Baysarı, E. (2007). *İlköğretim düzeyinde 5. sınıf fen ve teknoloji dersi canlılar ve hayat ünitesi öğretiminde kavram karikatürü kullanımının öğrenci başarısına, fen tutumuna ve kavram yanlışlarının giderilmesine olan etkisi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Bitlisli, N. (2014). *6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi yeryüzünde yaşam ünitesinde geçen coğrafi kavramları algılama düzeyleri ve kavram yanlışları (Bayburt örneği)* [Yüksek lisans tezi]. Giresun Üniversitesi.
- Bozkurt, B.Ü. (2018). Kavramsallaştırma yaklaşımları ve kavram öğretimi modelleri: kuramsal bir kapsamlı ve sözcük öğretimi yönlü bir değerlendirme. *Dil Dergisi*, 169 (2), 5-24.
- Coştu, B., Alipaşa, A. & Suat, Ü. (2007). Kavram yanlışları ve olası nedenleri: kaynama kavramı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 123-136.
- Çakmak, F. (2006). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi nüfus ve yerleşme konusunda geçen kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları* [Yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi].
- Çaycı, B. (2007). Kavram değiştirme metinlerinin kavram öğrenimi üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 87-102.
- Çaycı, B., Demir, M. K., Başaran, M., & Demir, M. (2007). Sosyal bilgiler dersinde iş birliğine dayalı öğrenme ile kavram öğretimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 619-630.
- Çepni, S. (2014). *Fen ve Teknoloji Öğretimi*. (Edt. Salih ÇEPNİ) (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi
- Dabell, J. (2006). Using concept cartoons describes how he uses 'visual disagreements' to advance his learners' understanding of mathematics. *Mathematics Teaching Incorporating Micromath*, 209.
- Davies, M. (2011). Concept mapping, mind mapping and argument mapping: what are the differences and do they matter?. *Higher education*, 62, 279-301.

- Demir, A., & Sezek, F. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf fen ve teknoloji dersi genetik ünitesindeki kavram yanlışlarının giderilmesinde grafik materyallerin etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 573-587.
- Doğan, O. (2007). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi "bir ülke bir bayrak" ünitesindeki kavramların öğrenilmesinin bazı değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi], Çukurova Üniversitesi.
- Doğanay, A. (2005). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*, 4, 227-255.
- Ecevit, T., & Şimşek, P. Ö. (2017). Öğretmenlerin fen kavram öğretimleri, kavram yanlışlarını saptama ve giderme çalışmalarının değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 16(1).
- Edwards, J., & Fraser, K. (1983). Concept maps as reflectors of conceptual understanding. *Research in Science Education*, 13(1), 19-26.
- Gencer, B. P. (2006). İlköğretim altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konularında kavram haritalarının öğrenci başarısına etkisi (Erzurum ili ömer nasuhi bilmen ilköğretim okulu örneği) [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Güneş, T., Dilek, N. Ş., Demir, E. S., Hoplan, M., & Çelikoğlu, M. (2010). Öğretmenlerin kavram öğretimi, kavram yanlışlarını saptama ve giderme çalışmaları üzerine nitel bir araştırma. *In International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11(13), 937-944.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 271.
- Gürlek, M., & Demirkuş, N. (2020). Botanik kavramları öğretiminde, kavram çözümleme tabloları, kavram ağları ve kavram haritalarının uygulanması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 1391-1414.
- Ingec, S. K. (2008). Use of concept cartoons as an assessment tool in physics education. *Online Submission*, 5(11), 47-54.
- Kabapınar, F. (2005). Yapılandırmacı öğrenme sürecine katkıları açısından fen derslerinde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak kavram karikatürleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)*, 5(1), 101-146.
- Kaptan, F. (1998). Fen öğretiminde kavram haritası yönteminin kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14).
- Karakuyu, Y., Uzunkavak, M., Tortop, H. S., Bezir, N. Ç., & Özek, N. (2008). Sandıklı-çevresi lise ve dengi okul öğrencilerinin ısı ve sıcaklık ile ilgili yanlışlarının belirlenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 149-162.
- Kılıç, F. (2008). Kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin akademik başarıya ve bilişsel esnekliğe etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 223-238.
- Kılıçoğlu, G. (2011). *Sosyal bilgiler derslerinde kavramsal değişim metinlerinin kavram yanlışlarını giderme üzerine etkisi* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kızıl, Ö. (2015). *Sosyal bilgiler 6. sınıf "ülkemin kaynakları" ünitesinin kavram bulmacası etkinlikleri yoluyla öğretiminin akademik başarı üzerindeki etkisi* [Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi].
- Klausmeier, H. J. (1992). Concept learning and concept teaching. *Educational psychologist*, 27(3), 267-286.
- Koray, Ö., Akyaz, N., & Köksal, M. S. (2007). Lise öğrencilerinin "Çözünürlük" konusunda günlük yaşamla ilgili olaylarda gözlenen kavram yanlışları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 241-250.
- Korkmaz, H. (2004). *Fen ve teknoloji eğitiminde alternatif değerlendirme yaklaşımları*. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Kuru, İ., & Güneş, B. (2005). Lise 2. sınıf öğrencilerinin kuvvet konusundaki kavram yanlışları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 1-17.
- Levy Nahum, T., Mamlok-Naaman, R., Hofstein, A., & Taber, K. S. (2010). Teaching and learning the concept of chemical bonding. *Studies in Science Education*, 46(2), 179-207.
- Long, S. & Marson, K. (2003). Concept Cartoons. *Hands on Science*. 19(3).

- Malatyalı, E., & Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı öğrenme sürecinde kavramlar ve önemi: kavramların pedagojik açıdan incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 320-332.
- Memişoğlu, H., & Tarhan, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimine ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 6-20.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2. Baskı). Newbury Park, CA: Sage.
- Novak, J. D. (1990). Concept maps and vee diagrams: Two metacognitive tools for science and mathematics education. *Instructional Science*, 19, 29-52.
- Novak, J. D. (2002). Meaningful learning: The essential factor for conceptual change in limited or appropriate propositional hierarchies (liphs) leading to empowerment of learners. *Science Education*, 86(4), 548-571.
- Novak, J. D., & Cañas, A. J. (2006). The theory underlying concept maps and how to construct them. *Florida Institute for Human and Machine Cognition*, 1(1), 1-31.
- Özay Köse, E. (2014). Hücre ve organellerin öğretiminde kavram haritalarının kullanılması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014 (3), 116-121.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 55(55), 459-496.
- Shah, S., Lynch, L. M., & Macias-Moriarty, L. Z. (2010). Crossword puzzles as a tool to enhance learning about anti-ulcer agents. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 74(7), 117.
- Tanner, K., & Allen, D. (2005). Approaches to biology teaching and learning: understanding the wrong answers—teaching toward conceptual change. *Cell Biology Education*, 4(2), 112-117.
- Temelli, A. (2006). Lise öğrencilerinin genetik ile ilgili konulardaki kavram yanlışlarının saptanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 73-82.
- Temizyürek, F., & Türktan, R. (2015). Yapılandırılmış grid test tekniğinin Türkçe eğitiminde kavram öğretimine katkısı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Tokcan, H., Alkan, G. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1-19.
- Tural, A. (2011). *Sosyal bilgilerde yapılandırmacı yaklaşımla kavram öğretimine yönelik model geliştirme* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Turan, İ. (2002). Lise coğrafya derslerinde kavram ve terim öğretimi ile ilgili sorunlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2).
- Türkmen, L., Çardak, O., & Dikmenli, M. (2005). Lise 1 biyoloji dersi alan öğrencilerin canlıların çeşitliliği ve sınıflandırılmasıyla ilgili kavram yanlışlarının belirlenmesi ve kavram haritası yardımıyla değiştirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 155-168.
- Ulusoy, K. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının laiklik kavramının öğretimi ile ilgili görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(185), 300-313.
- Ülgen, G. (2001). *Kavram geliştirme*. Pegema Yayıncılık. 3. Baskı. Ankara, Şubat, 2001. ss.109, 117, 136-138.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

Concepts are key in every aspect of our lives. Every individual uses many concepts when communicating in daily life. In order to ensure accurate and meaningful communication, concepts are expected to evoke the same thing in each individual's mind. Therefore, it is necessary to learn the standardized, scientific equivalents of the concept (Tokcan & Alkan, 2013). The process of learning concepts continues throughout life. This process begins in infancy and continues formally in the school environment during childhood. Concept teaching is done formally in schools through curriculum. Concept teaching is an important part of primary school life sciences and social studies curriculum. Since the content of life sciences and social studies courses is based on social sciences, it is very rich in terms of concept diversity. It is very important that many concepts included in the curriculum are learned correctly and with scientific expressions. Because concepts form the basis of the learning process. Therefore, incorrect or incomplete learning may cause misconceptions that are more difficult to correct. Therefore, before starting to teach the concept, how the concept will be taught should be planned well.

Some of the factors affecting concept teaching are the quality of the concept, the developmental characteristics of the student, the quality of the teacher and the characteristics of the school environment (Alkış, 2009). Attention should be paid to the quality of the concept during the concept teaching phase. Because primary school life sciences and social studies courses are multidisciplinary, there are many concepts included in these courses. In order for these concepts to be learned correctly and meaningfully by students, they must be presented in a concrete and simple way (Levy Nahum et al., 2010). However, many concepts in these courses are abstract. One of the classifications made regarding concepts is based on their concrete and abstract qualities. Concrete concepts refer to concepts that can be observed or perceived sensory, and abstract concepts refer to concepts that cannot be observed or perceived sensory (Bozkurt, 2018). Therefore, it is more difficult for students to make sense of abstract concepts. Therefore, concept teaching techniques and methods are used to ensure accurate, meaningful and permanent learning of abstract and complex concepts. Concept maps, concept puzzles, concept cartoons (Aktepe et al., 2017), meaning analysis tables, diagnostic branched tree, structured grid (Tokcan & Alkan, 2013) are among the most used concept teaching techniques.

In the literature review, no study was found in which the opinions of classroom teachers were taken regarding the teaching of concepts in life sciences and social studies courses. The fact that there are many concepts in the context of life sciences and social studies, which are multi-disciplinary courses, and that many of the concepts are abstract, imposes important responsibilities on classroom teachers. Therefore, this study is considered important in terms of determining the opinions of classroom teachers regarding the teaching of concepts in life studies and social studies courses.

2. METHOD

The phenomenology pattern, one of the qualitative research approaches, was used in the research. The study group of the research consists of 31 classroom teachers working in Bolu in the first semester of the 2023-2024 academic year. To collect research data, a semi-structured interview form was used as a data collection tool. In the interview form, classroom teachers were asked to answer the questions regarding their demographic information in the first section and 5 open-ended questions regarding the teaching of concepts in life sciences and social studies courses in the second section. Content and descriptive analysis techniques, which are among the qualitative data analysis techniques, were used in the analysis of the data. Content analysis was used to find themes and organize the data according to codes and themes, and descriptive analysis technique was used to include the opinions of classroom teachers. The answers obtained from the interview form were analyzed through coding and extraction, category development, validity and reliability stages (Saban, 2008). In order to ensure the reliability of the research, the conceptual category tables of the opinions regarding concept teaching were shared with two field experts

(2 faculty members, 3 teachers) in their unmatched form, and they were asked to place the expressed opinions in one of the conceptual categories they deemed appropriate. The matching made by the experts and the matching made by the researchers were compared with each other. The reliability of the study was calculated using Miles and Huberman's (1994) formula. When the matching made by experts and researchers was compared, the reliability was found to be 95%.

3. FINDINGS, DISCUSSION AND RESULTS

Depending on the first sub-problem of the research, the most commonly used techniques in teaching concepts are concept maps, concept networks, concept cartoons and concept puzzles; It was observed that the most used methods were brainstorming, drama and question-answer. Considering the individual differences of students, classroom teachers' use of different methods and techniques in the concept teaching process can be seen as a positive reflection. Because the different techniques and methods used enrich teaching, respond to students' individual differences, make teaching fun, and provide permanent and meaningful learning by giving opportunity to teaching practices by doing.

Depending on the second sub-problem of the research, the most common problems encountered in teaching the concepts in life sciences and social studies courses are the abstract nature of the concepts, the lack of stimulants due to the social, cultural and economic environment in which the student lives, the inability to associate the concept with daily life, and the concepts not being appropriate to the grade level. It has been stated that problems such as Therefore, in order for the concept teaching process to proceed in a healthy way, planning and implementation steps should be followed, taking care to ensure that the factors related to the student, the concept to be learned, and the environment are in appropriate conditions.

Depending on the third sub-problem of the research, it has been stated that the most difficult concepts in the process of teaching concepts in life studies and social studies courses are democracy, concepts related to social and cultural elements, concepts related to the Republic, justice and our values. When the research results are examined, it is seen that the concepts with difficulty are generally abstract in nature. The qualitative characteristics of the concept greatly affect the learning process. The degree of abstractness and concreteness of the concept, whether it is one-dimensional or multi-dimensional, and the concept's relevance in daily life are important factors affecting the concept teaching process. Using teaching principles in teaching these concepts and providing sufficient time and adequate equipment for teaching activities can provide meaningful and permanent learning.

Depending on the fourth sub-problem of the research, the most frequently given solution suggestions for the problems encountered in the process of teaching concepts in life sciences and social studies courses are the use of techniques and methods that allow students to learn by doing and experiencing, eliminating the deficiencies in the materials that should be used in concept teaching, and making the concepts in the achievements relatable to daily life. It is seen that trips can be organized to learn the concepts on-site, and abstract concepts that are heavy on the students' grade level are removed from the program. Considering that the most common problem in the concept teaching process originates from abstract concepts, it has been observed that the most solution suggestions are offered for this problem.

Depending on the fifth sub-problem of the research, when the opinions he wanted to add about teaching concepts in life sciences and social studies courses were examined, it was seen that there were generally concretization efforts regarding abstract concepts and practices that gave the student the opportunity to learn by doing and experiencing. Establishing workshops where students can learn by doing and experiencing, designing educational games for concept teaching, associating concepts with daily life, including more visuals related to the concept in textbooks, and making applications such as cartoons and animations related to the concept can be seen as steps to concretize the concept.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 22.12.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 2023/501

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırma tek yazarlı olduğu için katkı oranı %100'dür.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi, kurum veya kuruluşla bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.